

ders betekende dit, dat ze mettertijd van regulier tot saeculier kanunnik zouden worden omgetoverd, en tevens dat ze op wel wonderbaarlijke wijze met de eeuwenlang door hen bediende St. Vitus van Oldehove zouden geconfronteerd worden !

Het zou evenwel nog tot 1570 duren, voordat de intocht van bisschop Cunerus Petri kon plaatsvinden en de inlijving van Mariëngaarde haar beslag kreeg. In de daaraan voorafgaande jaren was de strijd tussen de Abdij en het stadsbestuur wel op de achtergrond geraakt, ja had men elkaar wel gevonden in een strijd tegen de oprichting van het nieuwe bisdom, al had iedere partij daarbij dan ook haar eigen motieven. Men kent het kortstondig en kommervol bestaan van het bisdom; in 1580 werd de uitoefening van de katholieke eredienst verboden, de geestelijke goederen onder het beheer gesteld van een rentmeester van de Gedeputeerde Staten en de St. Vitus van Oldehove onder het beheer gesteld van de Gereformeerde Gemeente. Over het einde van Mariëngaarde en de strijd rond de oprichting van het bisdom geeft de studie menig interessant détail.

Bij de behandeling van zijn onderwerp beperkte van Buijtenen zich niet strikt tot de plaatselijke gegevens. Vergelijking met toestanden elders, zowel in Friesland als in het bisdom Utrecht, schonken het onderwerp zijn gewenste kader. Het situeren van de betrekkelijk weinige gegevens over de St. Vitus van Oldehove in een zo ruim kader, bemoeilijkt de lezing en deed de strakke lijn wel wat verloren gaan. De deugdelijkheid der bewijsvoering leed echter daaronder niet en de ruimere opzet en betekenis der studie stemmen tot vreugde.

Alph. W. VAN DEN HURK.

* * *

M. DIERICKX, S. J., *De oprichting der nieuwe bisdommen in de Nederlanden onder Philips II. 1559-1570*. Antwerpen, Standaard - Utrecht, Spectrum, 1950, in 8°, 347 blz. met 3 kaarten.

Meer dan een historicus heeft gepoogd de grote lijnen te trekken van het verloop van de inrichting der nieuwe bisdommen in de Nederlanden. Het waren steeds onvolmaakte pogingen, omdat de voorhanden documentatie onvolledig was. Thans is blijkbaar het geschiedkundig verloop van de oprichting der bisdommen tot zijn definitieve oplossing gekomen. P. Dierickx heeft speurtochten inge-

richt over heel het Westen heen, en vermocht in Spanje, in Italië, in Duitsland, in Nederland en in onze eigen archiefdepots van het land, tal van documenten te vergaderen, voor een groot deel onuitgegeven, welke heel de documentatie over het onderwerp vertegenwoordigen. Zo kon een werk verschijnen, breed van opvatting en dat wel bepaald het onderwerp definitief afhandelt. Een inleiding van 22 blz. geeft het beeld van de wording van het werk en van de gezegende jacht op documenten. Daarna zet de studie in met een eerste hoofdstuk : De voorgeschiedenis van de erectiebul van 12 Mei 1559. Chronologisch volgen de andere hoofdstukken. Het tweede hoofdstuk handelt over de dotatiebullen en over de benoemingsbrieven. Het derde hoofdstuk kondigt het verzet aan, dat opkomt in Brabant, en handelt over de installatie van 10 nieuwe bisschoppen. Het vierde hoofdstuk geeft het schril beeld van het succes van het verzet in Brabant en voor de bisdommen van de Noord-Oostelijke hoek. Het vijfde hoofdstuk schetst de critieke ogenblikken voor het verwezenlijken van de koninklijke plannen. Het zesde hoofdstuk geeft het verhaal van de volledige toepassing der decreten en de definitieve inrichting van de bisdommen onder de sterke hand van de IJzeren hertog Alva : dit in 1566-1570. Die hoofdstukken zijn onderverdeeld in paragrafen, waarin een deel van het onderwerp verwerkt is, en waardoor wellicht een te grote aangroei van hoofdstukken vermeden werd.

Het werk van Pater Dierickx is zeer belangrijk en zeer flink. Schrijver heeft menige geschiedkundige dwalingen tot hun feitelijke waarde herleid en heel wat bladzijden uit het klassiek werk van Pfandel over Philips II zullen moeten gewijzigd worden. De schrijver toont veel begrip te hebben van de toestanden uit de kerkelijke wereld van de 16de eeuw in Brabant en ook te Rome. Hij toont aan hoe niet de jacht op geld de oorzaak was van de vertragingen in het verzenden der pauselijke documenten en hoe heel de houding van koning Philips II in deze zaak haar inspiratie vond in zijn overtuiging, dat hij die heilige en hoogst noodzakelijke kerkelijke reorganisatie moest doorzetten tot vrijwaring van het geloof. Wanneer het verzet haast tot opstand uitgegroeid was, heeft hij een ogenblik toegegeven, maar dan langs de sterke hand van zijn IJzeren maarschalk Alva de zaak definitief laten doorzetten. Aangaande het verzet van de Brabantse abdijen moet men wijzen op een traditie welke jarenlang voortgeleefd had en de kloosterstichtingen in Brabant verenigde in een gemeenschappelijke strijd tegen de commende, euvel dat zij tot dan toe hadden kunnen weren uit

het gewest. Tevens is de bemerking toe te voegen dat, daar waar het verzet het heftigst was ook het kloosterleven het best geconditionneerd was. Zo in het Noorden de abdij van Wittewierum en in Zeeland die van O. L. Vr. te Middelburg zich zonder protestatie lieten inpalmen, toont zulks aan dat het kloosterleven niet op hoog peil stond en dat er weinig liefde voor het huis en dezes voortbestaan bestond. Ook te noteren dat de zaak der commende, vooral waar het de verre Nederlanden betrof, de gemoederen te Rome weinig verontrustte, niettegenstaande de nog verse decreten van Trente, daar ginder eenieder wist hoe in Frankrijk haast al de kloosterstichtingen bij commende door de zeer christelijke koning aan de vriendjes uitgedeeld werden. En wanneer de hogescholen verzocht werden hun advies over de zaak te geven, bleek het dat hier hoge geleerden gevonden werden, die er niet vies van waren een brok te krijgen.

Graag hadden wij het beeld over Sonnius beter afgelijnd gezien : o.a. zijn goed betaalde zending naar Rome. Ook is te noteren dat, alhoewel het boek van Mgr. Goossens *Sonnus in de pamfletten* aangekondigd is in de bibliografie, dit in het werk niet tot uiting komt : al is het in spottende zin, toch liggen daarin veel bijzonderheden over het optreden van de Bosse bisschop vervat, b.v. zijn emoties wanneer, bij zijn installatie in Den Bosch, vanwege de afgezanten van de bisschop van Luik de protestaties weerklonken. Of is dit verhaal weinig historisch : dan had het moeten aangeduid staan. Ook zag de schrijver het werk van P. E. Valvekens over het hoofd : *De Zuid Nederlandse Norbertijner abdijen en de opstand tegen Spanje 1576-1585*. Brussel, 1929. Daarin is een specifieke uiteenzetting over de kwestie bevat.

Die kleine leemten doen echter geen afbreuk aan het magistrale werk van Pater Dierickx.

Tongerlo.

M. A. ERENS.

* * *

DOM. OL. ROUSSEAU, O. S. B., *Histoire du Mouvement liturgique. Esquisse historique depuis le début du XIXe siècle jusqu'au pontificat de Pie X.* — Paris, Ed. du Cerf. 1945. XV + 244 pp., in -12°.

Que l'auteur et l'éditeur nous excusent du retard que nous avons mis à recenser cet ouvrage qui doit intéresser nos lecteurs. Après